

Д.А.Атажонов,
“Hamkorbank” АТВ “Чакана кредитларни
мониторинг қилиш сектори бошлиғи,
ЎзР Банк-молия академияси магистри,
“ММТ-1” мутахассислиги тингловчиси

ҚАРЗ ОЛУВЧИЛАР МАЪЛУМОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИНГ ИНТЕГРАЦИЯЛАШГАН ТИЗИМИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация. Ушбу мақолада тижорат банкларида қарз олувчиларнинг маълумотларини қайта ишлаш билан боғлиқ бўлган механизмларнинг самарадорлигини ошириш масалалари кўриб чиқилган. Биламиз, банк фаолияти таваккалчиликка асосланган фаолиятдир. Банк фаолиятида фаолияти маълумотларни қайта ишлаш вазифалари ҳар доим жуда муҳим ҳисобланган. Шу муносабат билан банк тизимининг энг долзарб муаммоси – корпоратив бошқарув тизими сифатини ошириш ва банкларнинг жорий фаолиятида таваккалчиликларни бошқариш тартиб-қоидаларини амалда жорий этишдир. Айниқса коронавирус пандемияси шароитида кредит таваккалчиликларини бошқариш масалалари долзарб масалага айланди.

Таянч сўз ва иборалар: Банк, банк фаолияти, скоринг, интеграция, риск, кредит, ички кредит рейтинг тизими, операцион риск, кредит риск, муаммоли кредит, муддати ўтган кредит, потенциал муаммо, банк кредит портфели.

Annotation. This article discusses the issues of improving the efficiency of mechanisms related to the processing of borrowers' data in commercial banks. We know that banking is a risk-based activity. Data processing functions have always been very important in banking. In this regard, the most pressing issue of the banking system is to improve the quality of corporate governance and the implementation of risk management procedures in the current activities of banks. Credit risk management has become a topical issue, especially in the context of the coronavirus pandemic.

Key words and phrases: Banking, banking, scoring, integration, risk, credit, internal credit rating system, operational risk, credit risk, problem credit, overdue credit, potential problem, bank loan portfolio.

Кириш

Замонавий банк тизимини ахборот технологияларисиз тасаввур қилиб бўлмайди ИТ-технологиялар, яъни интернет ва турли компьютер дастурлари бутун банк операцияларини бошқармоқда.

Ўзбекистон банк тизимида ҳам бу борада янги илғор замонавий технологияларни қўллаш жадаллик билан амалга оширилмоқда. Аммо банк хизматларининг айрим турлари, хусусан кредит операцияларида мижозлар билан маълумотлар алмашуви, ахборотларни қайта ишлаш, мижознинг иқтисодий-молиявий салоҳияти тўғрисидаги маълумоларга тўлиқ эга бўлиш ва

х.к. масалаларнинг мукамал ечими йўқлиги муаммоли кредитларнинг кўпайишига олиб келмоқда.

1-жадвал

**Тижорат банкларининг муаммоли кредитлари (NPL) тўғрисида
 2021 йил 1 октябрь ҳолатига маълумот (млрд. сўм)**

№	Банк номи	Кредит портфель	Муаммоли кредитлар (NPL)	Муаммоли кредитларнинг жами кредитлардаги улуши
1	Ўзмилийбанк	68 735	3 131	4,6%
2	Ўзсаноатқурилишбанк	41 683	1 512	3,6%
3	Асака банк	37 948	1 835	4,8%
4	Агробанк	30 067	1 338	4,5%
5	Халқ банки	21 019	4 768	22,7%
6	Микрокредитбанк	10 648	730	6,9%
7	Ўзагроэкспортбанк	49	32	66,2%
8	Азия Альянс банк	1 878	235	12,5%
9	Савдогар банк	805	109	13,5%
10	Туркистон банк	697	482	69,2%

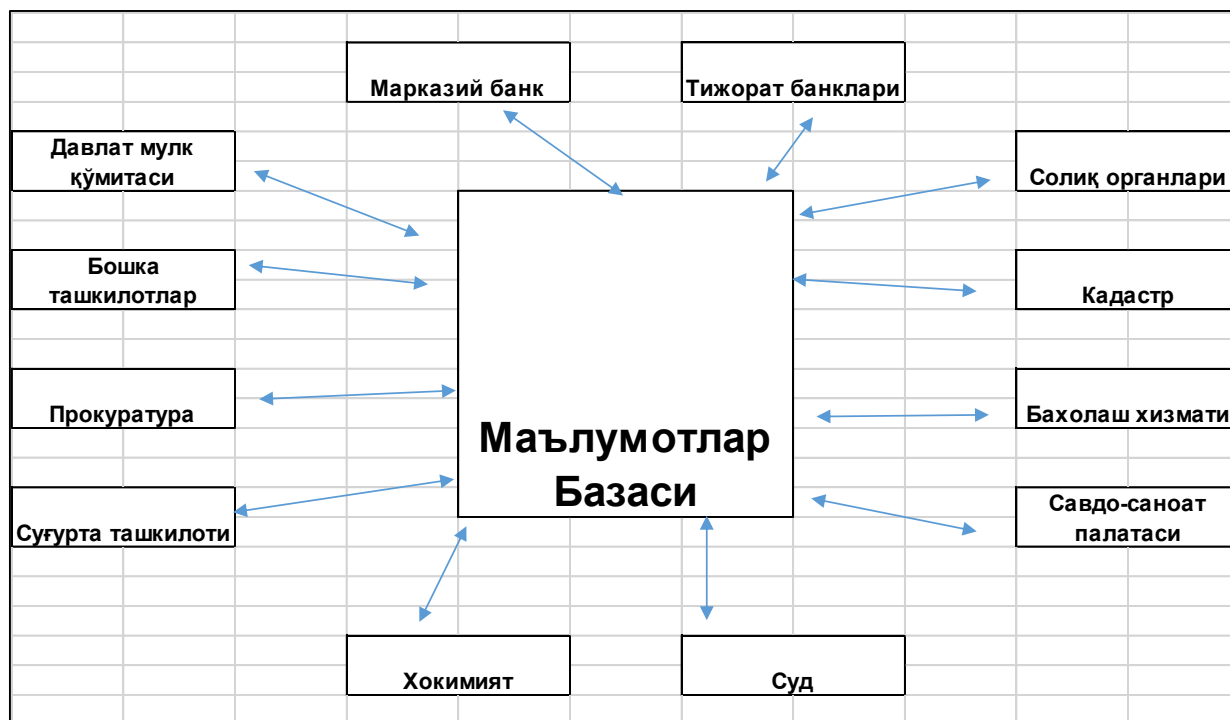
Жадвалда муаммоли кредитларнинг жами кредитлардаги улуши нисбатан юқориқ бўлган 10 та тижорат банк келтирилган. Бу кўрсаткич банклар учун албатта оғир ҳолат. Молиявий ресурсларнинг ўз вақтида банкларга қайтиб келмаслиги, нафақат пул-кредит муносабатларига, балки банкларнинг бошқа молиявий операцияларида, миқдорларнинг олдидаги мажбуриятларини ўз вақтида бажарилишига салбий таъсир кўрсатади.

Шундай экан, ушбу масаланинг ечими халқаро банклар амалиётида қўлланилаётган ва ўзининг ижобий натижаларини бераётган замонавий технологиялар банк тизимига жорий қилишда, деб ҳисоблаймиз.

Асосий материалнинг тақдими

Ўзбекистон рақамли иқтисодиёт сари интиломоқда, банкларда ҳам қарз олувчилар тўғрисидаги маълумотларни қайта ишловчи, интеграциялашган электрон базани яратиш керак. Бунда бир қанча давлат ва нодавлат органларидаги юридик ва жисмоний шахсларнинг хўжалик фаолияти борасидаги маълумотлар ягона базага жойлаштирилади. Буни қўйдаги чизма кўринишида ифодалаш мумкин:

Мижозлар тўғрисидаги маълумотларни ягона интеграциялашган электрон базасини ишлаш механизми

Албатта бу ерда савол туғилади. Бу тижорат хизмат сири, конфиденциал ахборот ва х.к. тегишли ҳуқуқий ҳужжатларга зид бўлиши мумкин.

Бунинг учун қуйидаги жараёнларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

- Мижознинг банкка кредит олиш бўйича бошланғич ҳужжатларни тақдим этиши;

- Маълумотлар базасидан миждларнинг хўжалик фаолияти ва иқтисодий – молиявий ҳолати тўғрисида ахборот олишга расмий розилиги;

- Банкнинг қарз олувчига нисбатан “скоринг модели” ни қўллаши. Яъни, психометрик скоринг, ижтимоий тармоқлардаги ахборот асосидаги скоринг, мобил алоқа воситалари орқали келиб тушган маълумотларнинг скоринги.

Демак, банк ягона маълумотлар базасидан олинган ахборотни таҳлил қилади. Сўнг “скоринг” усулининг натижасини аниқлайди ва қарз олувчига баҳо беради. Мижознинг кредитга лаёқатлилиқ коэффицентини ҳозир амалдаги усуллар орқали аниқлаб, кредит миссиясининг ҳулосасини тайёрлайди.

Албатта, юқоридаги маҳанизмнинг ишлаши учун маълумотларни йиғувчи, қайта ишловчи ва тартиблаштирувчи реестр ташкил этиш , ягона интеграциялашган маълумотларни электрон базасини юритувчи ташкилот мақомини бериш керак. Шунингдек амалдаги айрим ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш киритилиши лозим, деб ҳисоблаймиз.

Хулоса ва таклифлар

Хулоса қилиб айтганда, қарз олувчилар бўйича маълумотларни мукаммал ўрганиш ҳар доим банк учун энг муҳим масалалардан бири бўлган ва доимий равишда кредит рискларни бошқариш ёндашувлари ҳамда услубларини такомиллаштириб боришни тақозо қилади. Шу боисдан Республикамизда ҳам банклар томонидан илғор ҳорижий тажрибалардаги замонавий моделларни қўллаш асосида рискларни бошқаришни янги босқичга олиб чиқиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Тижорат банкларида активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун захиралар шакллантириш ҳамда улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги 2696-сонли низом. 2015 йил 14 июль.
2. О.И. Лаврушин. Управление деятельностью коммерческого банка. Учебник. М. Юристъ 2003.
3. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳисоботлари, 2009-2017 йиллар.
4. Ўз. Рес. Давлат Статистика Қўмитаси маълумотлари
5. www.cbu.uz - Ўзбекистон Республикаси Марказий банки интернет сайти
6. [www.Lex. Uz](http://www.Lex.Uz)